

چرا مرمت مسجد امام، خارج از ضوابط قانونی زیر نظر دفتر فنی میراث فرهنگی اصفهان انجام گرفت؟

۱۱ سال بی خبری از یک مرمت مخرب

پایگاه صورت گیرد و این امر رافع مسئولیت مدیر پایگاه نیست.

■ چرا پایگاه‌های میراث فرهنگی ایجاد شد؟

در سال‌های بعد از پیروزی انقلاب اسلامی و به فاصله اندکی بعد از آن، آغاز جنگ تحمیلی که به تبع آن اولویت‌های امور کشور به دفاع از مرزها معطوف بود، فرهنگی، برای حفظ همه آثار کافی نبود. از سوی دیگر سازمان با کمبود نیروی انسانی مواجه بود. بعد از جنگ، کسب درآمد و رونق اقتصادی از طریق گردشگری در برنامه‌های توسعه قرار گرفت و بدین منظور توجه به آثار تاریخی و افزایش اعتبارات سازمان میراث فرهنگی مدنظر قرار گرفت اما یکی از موانع پیشبرد سریع این امر حجم زیاد آثار تاریخی و نیروی کار شناسی کم و مشکلات عدیده در رابطه با توسعه، مانند جاده‌سازی و سدسازی در استان‌های کشور بود. این امر موجب شد تا این اندیشه رشد یابد که آثار شاخص کشور در قالب پروژه‌های بزرگ، مستقل از بدنه کارشناسی استان‌ها و مدیران استان، با بودجه‌های ملی و زیر نظر معاونت حفظ و احیا و شورای فنی میراث فرهنگی کشور اداره شوند. در شرح وظایف پایگاه‌های ملی و جهانی میراث فرهنگی، هدف از شکل‌گیری چنین تعریف شده است «صیانت از یکپارچگی، اصالت، تمامیت و ارزش‌های برجسته آثار فرهنگی- طبیعی کشور است؛ این پایگاه‌ها، مأموریت دارند در چهارچوب مدیریت یکپارچه و نظام‌مند با بهره‌مندی از ظرفیت‌ها و توان علمی و تخصصی، ضمن ارتقای حفاظت از این آثار، زمینه ترویج و انتقال آنها به نسل‌های آینده را فراهم کنند.» پایگاه‌ها نیز این امکان را یافتند تا از کارشناسان قراردادی و برون‌سپاری پروژه‌های پژوهشی و عمرانی بهره‌مند شوند. استقلال پروژه‌های بزرگ که بعداً به پایگاه‌های میراث فرهنگی تغییر نام دادند گام بزرگی در جهت حفاظت، مرمت و معرفی آثار تاریخی شاخص شد. یکی

داربست‌های ۱۱ ساله که برداشت شد، آه از نهاد بسیاری از کارشناسان، فعالان و اهالی رسانه‌های حوزه

ملیحه مهدی‌آبادی کارشناس مرمت

میراث فرهنگی بلند شد. اعوجاج افتاده بر گنبد معماری مسجد امام چون میلی داغ در چشم تماشاگر شکوه معماری ایرانی- اسلامی در دوره صفوی فرورفت. همه منتظر پاسخی بودند تا شاید بتواند اندکی آتش دل سوخته آنها را سرد کند. پیش از مسجد امام، مرمت‌ها به دورنگ شدن گنبد بی‌نظیر مسجد شیخ لطف‌الله منجر شده بود. آن روز مدیر پایگاه میراث جهانی نقش جهان، دورنگ شدن گنبد را فتوشاپ خوانده بود. وقتی هم مدیریت او به ایجاد اعوجاج روی گنبد مسجد امام منجر شد، مدیرکل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی اصفهان در مقام حمایت از او برآمد و گفت: «ایشان را عوض نمی‌کنم چون مرمت زیر نظر ایشان نیست، زیر نظر دفتر فنی است.»

حرف‌های علیرضا ابیزدی با توجه به اهداف پایگاه‌ها، این سؤال را مطرح می‌کند که چرا مرمت مسجد در این وضعیت اسفبار قرار گرفته است؟ چرا این مرمت زیر نظر دفتر فنی استان اصفهان که به قول مدیرکل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی حتی در چهارچوب ضوابط قانونی نیست، انجام شده است؟ چرا مرمت زیر نظر کارشناسانی است که فعالیت‌های مختلف اداری، آنها را از نظارت صحیح یکی از مهم‌ترین آثار ایران و جهان باز داشته است! آیا این نقض آشکار اهداف تشکیل پایگاه‌ها نیست؟ اگر قرار است بار مسئولیت حفاظت و مرمت آثار موجود در پایگاه‌ها را استان‌ها با حجم انبوه‌کاری انجام دهند، پس چه نیازی به مدیر پایگاه است؟ حتی اگر عنوان شود که چون بودجه مرمت از استان تأمین شود، باید زیر نظر کارشناسان استان باشد، باز هم باید عملیات مرمت زیر نظر

مهندسی تاریخی آب با ساخت ۵ هزار «آب انبار» جنوب فارس را نجات داد

آب انبارهایی که نگذاشتند باران سیل شود

زهره توکلی خبرنگار

در شهرهایی چون لارستان را هم همین مهندسی آب کنترل کرده و می‌کند. مهندسانی که امکانات امروز را نداشتند اما با جغرافیای سرزمین خویش آشنا بودند و می‌دانستند در سرزمین خشک و نیمه‌خشک ایران باید آب را در دل زمین نگاه داشت. حالا، هم شهر را از سیل دور داشته‌اند و هم کمبود آب را با آب‌انبارهای لبریز از سیل جبران کرده‌اند.

با وجود اینکه در هر استان سدهایی نیز ساخته شده‌اند که برای مصرف آب آشامیدنی مورد استفاده قرار می‌گیرند اما از آنجا که نوع ساخت آنها با آب‌انبارها متفاوت است هیچ‌گاه نتوانسته‌اند جای این آب‌انبارها را گرفته و آنها را با گذر زمان حذف کنند، چراکه حتی آب درون سد با آب‌انبارها که با آب شیرین باران پر شده، بسیار متفاوت بوده و سختی آب سد را ندارد. مصالح به کار رفته در مخزن این آب‌انبارها سنگ و ساروج است و در سقف آن از داخل، سنگ و ساروج و از بیرون برای خنک بودن از گچ و کاهگل استفاده شده است. مسئول میراث فرهنگی شهرستان لارستان درباره وضعیت آب‌انبارها پس از بارش‌های باران طی روزهای اخیر به «ایران» می‌گوید: سیل در شهرستان لارستان رخ نداده است فقط طی این روزها بارندگی داشتیم که موجب پر شدن آب‌انبارهای این شهرستان شد.

محمد ابراهیم کیان افزود: آب‌انبارها،

آب آشامیدنی منطقه لارستان را تأمین می‌کنند که معمولاً با بارندگی‌هایی که در فصل زمستان می‌شود پر و مورد استفاده مردم قرار می‌گیرد. این آب‌انبارها در طول سال با بارندگی‌ها، پر و خالی می‌شوند و سالی‌هایی که بارندگی نداشته باشیم آب این آب‌انبارها به حداقل می‌رسد. وی اظهار داشت: در مجموع در مناطق لارستان، خنج، اوز، گراش و جویم حدود ۵ هزار آب‌انبار وجود دارد و برای مصارف آب‌انبارهای باران طی روزهای اخیر به صحرای اطراف ساخته شده‌اند، مورد استفاده قرار می‌گیرد. البته بیشتر آب‌انبارها برای مصرف آشامیدنی است. وی در مقایسه و تفاوت آب‌انبارها با سدهایی که امروزه ساخته می‌شود، اظهار داشت:

■ چهارشنبه ۱۲ مرداد ۱۴۰۱
■ سال بیست و هشتم
■ شماره ۷۹۷۲

۱۷

زیست بوم

چرا سیلاب رخ می‌دهد و چه راهکاری دارد؟

پدرام جدی‌چرده کارشناسی ارشد آموزش محیط زیست

کشور ایران به ۶ کلان حوزه آبخیز، ۳۰ حوزه اصلی و ۱۰۸۱ حوزه آبخیز فرعی تقسیم شده است. از مجموع ۱۶۴ میلیون هکتار مساحت کشور ۹۵-۹۰ میلیون هکتار آن مربوط به مناطق کوهستانی و شیبدار و حدود ۷۴-۶۹ میلیون هکتار آن مربوط به مناطق کم شیب و دشت‌ها است که مستعد سیلاب هستند. حدود ۹۱ میلیون هکتار از حوزه‌های آبخیز (۵۵/۵ درصد از مساحت کشور) سیل خیز هستند. به عبارتی این عرصه‌ها در تولید هرز آب سطحی و سریع نقش دارند، به طوری که این عرصه‌ها سالانه بیش از ۲۳ میلیارد متر مکعب هرز آب مستقیم و سریع تولید می‌کنند که این خود مبین استعداد فرسایش‌پذیری است. به طور کلی حدود ۲۵۵ شهر معادل ۴۱.۵ درصد کل شهرهای کشور، ۸۶۵۰ آبادی معادل ۱۲.۷ درصد آبادی‌های کشور و یک میلیون هکتار از اراضی زراعی و باغی در معرض خطر قرار دارند.

سیلاب در صورت نزول برف و باران در ابراهه‌ای طبیعی جاری می‌شود که می‌تواند به یکباره به مقطعی در اکوسیستم جاری شود اما سرعت جریان روان آب و سیل به عوامل مختلف از قبیل شدت، میزان و نوع بارش، پوشش گیاهی، نوع خاک، سنگ بستر، شیب منطقه، توپوگرافی و... وابسته است که در چهار سال اخیر میزان بارش باران در واحد زمان بسیار بالا بوده و یکی از دلایل اصلی ایجاد سیلاب‌های خسارت آفرین است. این موضوع دارای یک رابطه مستقیم با اقدامات و رویکردهای سیاستگذاری نیز است، چرا که این پدیده موضوعی نیست که اتفاقی به وجود آید و صرفاً عارضه‌ای را ایجاد کرده باشد. سیل که دومین فاجعه طبیعی متداول روی زمین بعد از فاجعه آتش‌سوزی محسوب می‌شود، به دلیل از بین رفتن پوشش گیاهی اعم از مراتع، جنگل‌ها، تعرض به حریم و بستر رودخانه و پهنه سیل‌گیر (که متناسب با دوره بازگشت هر رودخانه متفاوت است) و جانیایی نادرست سازه‌ها، توسعه شهری و صنعتی بدون در نظر گرفتن آمایش سرزمین و کاربری متناسب زمین، شکل خسارت‌باری به خود می‌گیرد و باعث ایجاد یک شرایط غیرقابل کنترل با صدمات گسترده می‌شود و متعاقباً تأسیسات و سازه‌های عمرانی و زیرساختی را تخریب خواهد کرد. به طور مثال عمده خسارت‌های حاصل از سیلاب‌های اخیر سطح کشور متوجه مناطقی است که در بستر و حریم رودخانه‌های دائمی، فصلی و خشک، کاربری‌های مختلف بارگذاری شده است، اگر پوشش گیاهی که وظیفه ذاتی حفاظت خاک و ذخیره آب را بر عهده داشته و نقش ویژه و منحصر به فردی در کاهش سرعت جریان آب دارد، دستخوش نگاه و رویکردهای کاملاً انسان محورانه شود، حجم سیلاب و سرعت آن افزایش پیدا کرده و بسیار مخرب خواهد بود. از سویی در توسعه، مادامی که به مفاهیم محیط زیست بی‌توجه باشیم و آن را در تصمیم‌گیری و اقدامات مان تعمیم ندهیم، اکوسیستم تسلیم خواسته انسان نشده و پاسخ خواهد داد؛ یعنی اگر بدون توجه به آمایش سرزمین و قابلیت سرزمین، کاربری تعریف شود و جانیایی درستی هم نداشته باشد و از طرفی ظرفیت برد را نیز در نظر نگیریم، در بلند مدت نتیجه خود را به طور مثال با سیلاب‌های خسارت آفرین نشان خواهد داد.

به گواه بسیاری از کارشناسان حوزه آب و منابع طبیعی، بهترین و مترقی‌ترین روش و مدلی که الهام گرفته از خود طبیعت است و نتایج متنوع و عمیقی را رقم می‌زند آبخیزداری است. آبخیزداری یعنی مجموعه‌ای از اقدامات بیولوژیکی، فیزیکی و مدیریتی که به منظور حفاظت از خاک، آب، انباشت رسوبات و... که عمدتاً در اراضی بالا دست حوزه آبخیز صورت می‌گیرد. با به تعریف دیگر، آبخیزداری یعنی علم و هنر برنامه‌ریزی مستمر و اجرای اقدامات لازم برای مدیریت منابع حوزه‌های آبخیز اعم از طبیعی، کشاورزی، اقتصادی و انسانی بدون ایجاد اثرات منفی در منابع آب و خاک است، اما متأسفانه در دهه‌های گذشته به مقوله ظرفیت برد محیط زیست و همچنین حق محیط زیست و ابعاد پیچیده آن توجه نشد و در مسیر مدیریت سازه‌محور آب که باید مکمل و همراه با اقدامات آبخیزداری باشد گام برداشته شده است. مطابق سیاست‌های کلی نظام جمهوری اسلام ایران در رابطه با منابع آب که سال ۱۳۷۷ توسط رهبر انقلاب اسلامی ابلاغ شد، صراحتاً به رعایت تناسب در اجرای طرح‌های سدسازی و آبخیزداری، ایخوان‌داری و شبکه آبیاری پرداخته شده است، اما برخلاف اسناد بالادستی این تناسب هیچ‌گاه رعایت نشد، چرا که اقدامات سازه‌ای همواره از جذابیت بین پیمانکاران و مقامات محلی برخوردار بوده است، به طوری که امروز نتیجه تصمیم‌گیری‌ها و اقدامات یک سوبه و تک بعدی انسان، شرایطی را رقم زده که تاب‌آوری اکوسیستم بسیار شکننده و با کوچک‌ترین پدیده اقلیمی و محیطی باید منتظر یک عارضه باشیم که با خود نوعی پیام را از محیط زیست حمل می‌کند، تا بلکه سیاستگذاران و متولیان منابع طبیعی مسیر حرکت و نوع فکر را تصحیح کنند و تغییر دهند.

ایرنا- ولی جهانی، مدیرکل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی گیلان گفت: پس از کشف تونلی دستکند در روستای گلسرک گیلان، برای عملیات ساماندهی آن ۲ میلیارد ریال اعتبار اختصاص یافته که مطالعات، مستندسازی و خاکبرداری از تونل آغاز شده است. کشف این تونل به لحاظ تاریخی و گردشگری حائز اهمیت است و تاکنون مطالعات کارشناسان نتایج خوبی را به همراه داشته است.

ایستنا- احمد محرم‌زاده، نماینده مردم اهر در مجلس شورای اسلامی خطاب به وزیر نیرو گفت: آقای وزیر! وضعیت دریاچه ارومیه بسیار نامطلوب است و زندگی جمعیت بالغ بر ۱۴ میلیون نفر را تحت‌تأثیر قرار داده است، به دانش برسید و هر چه سریع‌تر تمهیدات اندیشیده شده را اجرایی کنید.

ایرنا، بهزاد برارزاده، مدیرعامل شرکت آب‌وفاضلاب استان مازندران گفت: در بودجه سال ۱۴۰۰ از محل ماده ۲۲، تصفیه‌خانه فاضلاب فریدونکنار دارای ردیف اعتباری شد و با پیگیری‌های استاندار مازندران در ماه‌های گذشته جذب زمین برای جانیایی احداث این طرح در دستور کار قرار گرفت.

ایستنا- لقمان کیاپاشا، بازرس کل امور ورزش، جوانان و گردشگری سازمان بازرسی کل کشور گفت: با توجه به ادعاهای مطرح شده پیرامون گش شدن پرتره رنگ‌روغن مظفرالدین شاه اثر شاخص کمال الملک، در محل کاخ حاضر شده و از مدیر مجموعه و همچنین مدیرکل موزه‌های وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی توضیح خواسته شد و با توجه به پاسخ‌های اخذ شده، سازمان برنامه، تحقیق و بررسی را در دستور کار دارد.

مهر- نورالله مرادی، معاون آموزش و مشارکت‌های مردمی سازمان حفاظت محیط‌زیست از راه‌اندازی نظام مهندسی محیط‌زیست خبر داد و گفت: راهکار اصلی در حل مشکلات زیست‌محیطی، تقویت برنامه‌های تعاملی و فرهنگی است که می‌تواند زمینه رشد و تعالی را در صیانت از سرمایه‌های زیست‌محیطی فراهم آورد.

مهر- عزت‌الله ضرغامی، وزیر میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی در فضای مجازی نقبی به مصایب نملک بناهای تاریخی زد و نوشت خانه‌های تاریخی که به ثبت می‌رسند باید به همان شکل باقی بمانند. اجازه هیچ‌گونه تخریب یا ساخت‌وساز به آنان داده نمی‌شود. وزارتخانه ما موظف است اینگونه خانه‌ها را از صاحبان قانونی آنان خریداری کند.

مرمت یک بنای ارزشمند باید از بهترین متخصصین و فناوری کمک گرفت و با وسواس هر گام را برداشت شایسته جایگاه کارشناسی و مدیریت نیست. مرمت روی گنبد مسجد امام تازگی ندارد، سال‌ها این امر صورت گرفته و مشکلی نداشته است (براساس اسناد موجود در مرکز اسناد میراث فرهنگی قابل اثبات است). اگر قرار است مقایسه‌ای صورت گیرد باید پرسید چگونه استادکاران ۴۵۰ سال پیش با امکاناتی کمتر از اکنون توانسته‌اند گنبدی به این زیبایی خلق کنند اما ما با این همه امکانات مستندنگاری و پیشرفت فناوری از انجام آن عاجزیم؟ چطور است که پیمانکار پروژه توان نصب یک داربست مطمئن را نداشته که سبب شکسته شدن کاشی‌ها و فشار مضاعف بر گنبد شود؟ شاید باید در انتخاب پیمانکار دقت بیشتری صورت می‌گرفت و اینکه مدیرکل میراث فرهنگی اصفهان ایشان را کرده است، مسبب این امر همانگونه که وزیر وعده دادند مجازات شوند تا جامعه در آینده شاهد چنین اتفاقی‌هایی نباشد.

■ پیشنهاد

برای درک درست اتفاقی که افتاده، نیاز است تمامی مدارک و شواهد از نو توسط کارشناسان بی‌طرف مورد بررسی قرار گیرد و آسیب‌شناسی درستی از روند کار صورت گیرد. برای جلوگیری از چنین بی‌مسئولیتی‌هایی که موجب رسوایی حفاظت و مرمت آثار تاریخی در ایران شده است و به قول مدیرکل استان خوراک رسانه‌های خارجی را تأمین کرده است، مسبب این امر همانگونه که وزیر وعده دادند مجازات شوند تا جامعه در آینده شاهد چنین اتفاقی‌هایی نباشد.

نیز کلرینه می‌شوند. از آنجا که روی آب‌انبار بسته است و با نور پوشیده شده است، آب آن دچار آلودگی احتمالی و ناشی از ورود حیوانات به داخل آنها نمی‌شود.

مسئول میراث فرهنگی شهرستان لارستان اظهار داشت: در داخل شهر ۱۵۰ آب‌انبار وجود دارد که همانند دیگر آثار قدیمی دچار تخریب می‌شوند لذا در صورت تخریب، مورد بازسازی قرار می‌گیرند. البته سقف تعدادی از این آب‌انبارها تخریب شده و قابل استفاده نیستند اما اکثر آنها برای آب آشامیدنی قابل استفاده هستند.

وی تصریح کرد: انجمنی با عنوان «انجمن حفظ و احیای آب‌انبارها» داریم که این انجمن طی ۲ سال و نیم اخیر ۵۰ آب‌انبار آسیب‌دیده و تخریب‌شده را مرمت کرد. مسئول میراث فرهنگی شهرستان لارستان گفت: از شاخص‌ترین آب‌انبارهایی که در این شهرستان نیاز به مرمت داشتند و هم‌اکنون توسط این انجمن نوسازی شده‌اند می‌توان به آب‌انبارهای «سید جعفری»، «قنبرعلی بیگ»، «حاج غلامرضا معتمد» و «پرغیغ» اشاره کرد. وی با اشاره به ضرورت مرمت و نوسازی آب‌انبارهای تخریب شده، افزود: آب‌انبارهایی که توسط انجمن حفظ و احیای آب‌انبارها مرمت شده به هزینه دولتی انجام نشده و با کمک خیران و نیکوکاران صورت گرفته است.

